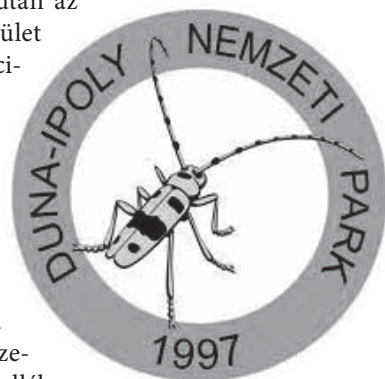

nappali és nyárvégi aktivitásukból adódóan valószínűleg kevesebb rendszeres fogyasztója van. Az olykor földre eső vagy ott mászkáló példányokat a sün, a borz és a vaddisznó felfalja, ha éppen útjukba kerülnek, de különösebb erőfeszítést nem tesznek értük. A kedvezőtlen időjárás, az élősködők és gombák, a hangyák is tizedelhetik az állományokat.

A fentieknél jóval nagyobb veszélyt hordoz a tarvágás, melynek során a tápnövényül szolgáló fák minden egyedét eltávolítják. Ez az erdőlakó, fafogyasztó rovarok, köztük a havasi cincér eltűnését vonhatja maga után az adott területen. Az újratelepülés a legközelebbi tenyészterület távolsága befolyásolja: ha a fejlődéshez szükséges fás vegetációjú terület több kilométeres távolságban van, alig van esély a visszatelepülésre. A tarvágásokon kívül súlyos veszélyforrást jelentenek a fakitermelés során keletkező farakások, melyek vonzó hatást gyakorolnak a havasi cincérekre. Ha a farakásokat feldolgozás céljából elszállítják, a farönkökbe lerakott peték és a fában élő lárvák megsemmisülnek.

A havasi cincér Magyarországon 1982 óta védett faj, természetvédelmi értéke jelenleg 50 000 Ft. A dekoratív külsejű bogár egyben a Duna–Ipoly Nemzeti Park címerállata is. Szerepel az Európai Unió Élőhelyvédelmi Irányelvének II. mellékletében, ami azt jelenti, hogy közösségi jelentőségű faj, melynek megőrzéséhez különleges természetmegőrzési területek kijelölése szükséges. Megtalálható a szigorú védelmet igénylő állat- és növényfajokról szóló IV. mellékletben is. Szerepel még a Berni Egyezmény (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats – Bern Convention) II. függelékében a fokozottan védett állatfajok között. A Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) Vörös Listáján a sebezhető („vulnerable”) kategóriába sorolják.

A havasi cincér a Duna–Ipoly Nemzeti Park emblémáján

Szél Győző

Az Év Hala, a vörösszárnyú keszeg

A Magyar Haltani Társaság kezdeményezésére 2018 őszén tízedik alkalommal került megrendezésre az immár hagyománnyá vált Az Év Hala választás. A társaság elnöksége által kijelölt őshonos halfajokra az interneten keresztül egészen december 31-én éjfélig adhatták le szavazatukat a halbarátok és az érdeklődő nagyközönség.

A választást a korábbi évekhez képest lényegesen nagyobb érdeklődés kísérte, melynek mégsem tudtunk önfeledten örülni, ugyanis az eredményeket valaki meg nem engedett módon igyekezett befolyásolni. Az érvényes voksok száma az érvénytelen 2130 szavazat levonását követően is meghaladta a tízezret, összesen 11 483 volt. A legtöbb szavazat a vörösszárnyú keszegre (*Scardinius erythrophthalmus*) érkezett (44%), második helyen a védett szivárványos ökle (*Rhodeus amarus*) végzett (32%), a harmadik pedig a sebes pisztráng (*Salmo trutta*) lett (24%).

A nyertes részletes bemutatása előtt mindenképpen érdemes említést tenni a versenyben részt vevő másik két halfajról is, hiszen nem ok nélkül voltak a jelöltek között.

A szavazatok negyedét kapó, és ez által a harmadik helyezést elérő sebes pisztráng a róla elnevezett szinttáj igazi lakója, elsősorban a gyors folyású, oxigénben dús, tiszta vizű középhegységi patakokat kedveli, melyek hőmérséklete nyáron sem haladja meg a 15 °C-ot. Változatos színezete miatt a „*halak kaméleonja*”-nak is nevezik. A kifejtett egyedek ragadozók, zsákmányukra leginkább lesből támadnak. Jelölésének legfőbb oka, hogy kiváló sporthal, horgászatánál előszeretettel alkalmazzák a legyező horgászat módszerét. Húsa finom, szálla nélküli, a halat számtalan módon el lehet készíteni.

A képzeletbeli dobogó második fokára a szivárványos ökle állhatott fel. Kis testű, védettséget élvező halfajunk, mely gyakorlatilag mindenhol megtalálható, ahol a szaporodásához szükséges kagylófajok előfordulnak. Mind az ivadék, mind a felnőtt példányok faroknyelét egy fémes csillogású kékeszöld sáv ékesíti, ami legbiztosabb határozóbélyege a fajnak. Az ívás idejére a hímek a szivárvány minden színében tündöklő nászruhát öltenek, a kevésbé feltűnő nőstények pedig tojócsövet növesztenek, melynek segítségével ikráikat az általuk kiválasztott kagyló oltalmára bízják. Védettséget, és ebből adódóan jelölését Európa-szerte csökkenő állománya indokolta.

A három jelölt faj közül azonban a vörösszárnyú keszegnek sikerült a legjobban a szavazók szívébe lopnia magát, és csaknem a szavazatok felét megszerezve elnyernie 2019-ben Az Év Hala címet.

A vörösszárnyú keszeg (Harka Ákos felvétele)

benne olykor piciny, vérpisros pettyek láthatók, amely magyarázattal szolgál a köztudatban is használatos *pirosszemű kele* elnevezésre. Páros úszói, valamint a farok alatti úszója élénk vörös színezetű, amelyből a *vörösszárnyú* elnevezés eredeztethető. Hát- és farokúszója sötét, olykor vörhenyes árnyalatú.

Európa-szerte széles körben elterjedt, a Pireneusoktól kezdődően az Ob folyó vízrendszeréig mindenütt megtalálható a számára alkalmas vizekben. Önálló alfaja él például a Balkán-félszigeten, Észak- és Közép-Olaszországban, valamint a Nagyvárad melletti Püspökfürdő meleg vizes tavában (utóbbit egyesek *Racovitza-kele* [*Scardinius racovitzae*] néven külön fajnak tekintik.)

Hazánkban mind a Dunában, mind a Tiszában és azok mellékvízfolyásaiban – pontosabban azok lassabb folyású parti zónájában –, valamint a legtöbb ún. csukás-compós tóban és holtágban, a növényzettel gazdagon benőtt állóvizekben fordul elő, a víz minőségére kevésbé érzékeny. Kisebb csapatokban él egy-egy megszokott helyen a növényzet között, melyet csak teleléskor vagy pedig a szaporodási időszakban hagy el.

A vörösszárnyú keszeg egyike legszínesebb hazai halainknak. Teste viszonylag magas, oldalról lapított, hát- és hasvonala erősen ívelt. Hátúszója a hasúszó vonalához viszonyítva valamivel hátrébb kezdődik, ami nagy segítséget nyújt a kevésbé gyakorlott szemeknek is ahhoz, hogy elkülöníthessék a hozzá nagyon hasonló bodorkától. Szája kicsi, felső állású. Szemgyűrűje többnyire aransyárga,

Táplálékát kisebb csapatokba verődve keresi a hínárfoltokban vagy pedig a parti régióban. Étlapján elsősorban planktonszervezetek és számos vízi gerinctelen faj szerepel, de jelentős mértékben fogyaszt fonalas algákat, növényi hajtásokat, rügyeket és magvakat. Ezen táplálékok nagy részét a víz felszínének közelében veszi fel, melyről felszállású szája is árulkodik.

A 2–3 éves korban ivaréretté váló vörösszárnyú keszegek megfelelő időjárás esetén már áprilisban megkezdik ívásukat, ami egészen júniusig is eltarthat. A csoportos ívást követően a vízinövények felszín közelében lévő hajtásaira rakják vöröses színű ikráikat, melyek száma elérheti akár a 100–200 ezret is. A kikelt apró lárvák körülbelül három napig, szikzacskójuk felszívódásáig a növényeken függenek. Az ivadékok tápláléka főként algákból és zooplanktonszervezetekből tevődik össze, később pedig fokozatosan áttérnek a magasabb rendű növények és vízi gerinctelenek fogyasztására.

Hosszú életű, de viszonylag kis termetű halfaj, 30–35 cm-es példányai már kapitálisnak számítanak. A hazai horgászrekord 2,1 kg, amely a Dunán akadt horogra 2013-ban.

2016. január 1-jétől hazánkban megszűnt a természetesvízi halászat, bár a vörösszárnyú keszegek azt megelőzően sem volt számottevő szerepe a halászok zsákmányában. Gazdasági szempontból némiképp jelentősnek tekinthető, ugyanis lassú növekedése révén táplálékbaízist biztosít a ragadozó halfajok, kiváltképp a hasonló életterben élő csuka számára, de fogyasztja a süllő és a harcsa is. Spiccbotos horgászatuk kellemes szórakozást jelenthet a kezdő és legtöbbször fiatal horgászok számára, sok esetben az első horgász emlékek egyike. Horgászata rendszerint finom szerelések úszós készséggel, apró horoggal, vékony zsinórral történik. Csaliként legtöbbször kenyérbél, giliszta, tésztafélék, főtt búza- és kukoricaszemek kerülnek a horgokra. Nagyobb példányai különféle pergető és legyező horgászmodszerekkel is foghatók, többek között apró villantókkal, valamint kishalat, szitakötő-lárvát utánzó plasztik műcsalikkal. A módszer sikerességét és népszerűségét jelzi, hogy a Balatonon már rendeztek is külön műlegyes horgászversenyt, kifejezetten a vörösszárnyú keszeget célozva.

A ragadozó halas horgászok előszeretettel használják csalihalként, de színpompás megjelenése miatt akváriumokban is megállja a helyét. Húsának minősége meglehetősen gyenge, az iszapos vizekből származó példányok íze kevésbé élvezhető. Bár meglehetősen szállás, a megfelelő elkészítési módszereknek köszönhetően (alaposan beirdalva, paprikás lisztben megforgatva, bő olajban jól átsütve – sült keszegként) kiváltképp ízletes is lehet.

Bár nagy gazdasági és természetvédelmi jelentőséget nem tulajdonítanak hazánkban a fajnak, őshonos lévén, fontos feladataink közé tartozik a vörösszárnyú keszeg állományainak és értékes élőhelyeinek megóvása is. Azon túl, hogy fontos szerepet töltenek be a vizes élőhelyek táplálékhálózatában (pl. szerves részét képezik ragadozó halaink étrendjének), az évszázadok során a magyar nép köztudatában is emblematikus szerepet töltött be, melyet mi sem bizonyít jobban, mint azok a népdalok (pl. *Hej, halászok, halászok...*), melyekben megörökítették az utókor számára.

Somogyi Dóra–Nyeste Krisztián–Antal László

